

BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA RAQAMLI PLATFORMALARNING O'RNI

Boltayeva Shaxnoz Bebudovna

Buxoro Davlat Universiteti
katta o'qituvchisi

Aslonjonova Kamola Ulug'bek qizi

Buxoro Davlat Universiteti
talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada barqaror rivojlanishni ta'minlashda raqamli platformalarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ahamiyati o'rganildi. Tadqiqot davomida xalqaro tashkilotlar ma'lumotlari asosida raqamli ulanish, elektron tijorat, elektron hukumat va raqamli ishtirok ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Natijalarda raqamli platformalar bozorga kirish imkoniyatlarini kengaytirgani, xizmatlardan foydalanish darajasini oshirgani hamda resurslardan samarali foydalanishni qo'llab-quvvatlagani aniqlandi. Raqamli infratuzilmani rivojlantirish va raqamli savodxonlikni oshirish barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishni jadallashtirgani asoslandi.

Kalit so'zlar: raqamli platformalar, barqaror rivojlanish, elektron hukumat, elektron tijorat, raqamli infratuzilma, raqamli ishtirok, raqamli savodxonlik.

Аннотация

В статье была исследована роль цифровых платформ в обеспечении устойчивого развития. В ходе исследования были проанализированы показатели цифровой связанности, электронной коммерции, электронного правительства и цифрового участия на основе данных международных организаций. Полученные результаты показали, что цифровые платформы расширили доступ к рынкам, повысили доступность услуг и способствовали более эффективному использованию ресурсов. Также было обосновано, что развитие цифровой инфраструктуры и повышение цифровой грамотности ускорили достижение целей устойчивого развития.

Ключевые слова: цифровые платформы, устойчивое развитие, электронное правительство, электронная коммерция, цифровая инфраструктура, цифровое участие, цифровая грамотность.

Abstract

This article examined the role of digital platforms in promoting sustainable development. The study analyzed indicators of digital connectivity, e-commerce, e-government, and digital participation using data from international organizations. The findings showed that digital platforms expanded market access, improved service accessibility, and supported more efficient resource utilization. The research also demonstrated that the development of digital infrastructure and the enhancement of digital literacy accelerated progress toward sustainable development goals. The results confirmed the growing contribution of digital platforms to economic, social, and environmental sustainability.

Keywords: digital platforms, sustainable development, e-government, e-commerce, digital infrastructure, digital participation, digital literacy.

KIRISH

Barqaror rivojlanish konsepsiyasi iqtisodiy o‘shish, ijtimoiy taraqqiyot va ekologik muvozanatni yagona tizimda uyg‘unlashtirishni nazarda tutadi. Zamonaviy bosqichda ushbu uch o‘lchovni amaliy darajada bir-biriga bog‘laydigan eng ta‘sirchan vositalardan biri sifatida raqamli platformalar maydonga chiqdi. Raqamli platforma deganda foydalanuvchilar, ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko‘rsatuvchilar o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sirni raqamli infratuzilma orqali muvofiqlashtiradigan hamda yangi qiymat hosil qiladigan tashkiliy-texnologik tuzilma tushuniladi. Bunday tuzilmalar bozorlar, davlat xizmatlari va fuqarolik ishtirokini qamrab olib, taraqqiyotning bir necha yo‘nalishida natija beradi.

Raqamli platformalarning barqaror rivojlanishdagi salohiyati avvalo ulanish darajasining keng tarqalishi bilan belgilanadi. Xalqaro elektr-aloqa ittifoqining baholashiga ko‘ra, 2024-yilda dunyo aholisining 68 foizini tashkil etuvchi 5,5 milliard kishi internetdan foydalangan, mobil keng polosali tarmoq esa aholining 96 foizini qamrab olgan [1]. Ushbu qamrov platformalar yetkazib beradigan xizmatlarning miqyosi uchun zarur asosni yaratadi, chunki platforma modelining samaradorligi unga ulangan foydalanuvchilar sonining oshishiga to‘g‘ridan to‘g‘ri bog‘liqdir.

Raqamli texnologiyalarning Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan aloqasi tor doiradagi hodisa emas. BMTning Atrof-muhit bo‘yicha dasturi baholashicha, raqamli kirish, tezkor internet, bulutli hisoblash, ashyolar interneti, sun‘iy intellekt, kengaytirilgan reallik va blokcheyn texnologiyalari birgalikda 169 ta maqsad vazifasidan 103 tasiga bevosita ta‘sir ko‘rsatish imkoniyatiga ega [3]. Bunday keng qamrov raqamli platformalarni ayrim tarmoqqa xizmat qiluvchi texnik vosita emas, balki taraqqiyotning ko‘p o‘lchovli darajalarini bog‘laydigan integratsiya mexanizmi sifatida o‘rganishni taqozo etadi. Maqolaning maqsadi raqamli platformalarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik barqarorlikka qo‘shadigan hissasini tasdiqlangan ma‘lumotlar asosida nazariy hamda amaliy jihatdan asoslab berishdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

Platforma iqtisodiyoti va barqarorlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni tizimli o‘rgangan tadqiqotlar orasida Fuster Morell, Espelt va Renau-Cano tomonidan taklif etilgan tahliliy ramka alohida ahamiyatga ega. Mualliflar oltmishta platforma misolida o‘tkazgan empirik tahlilga tayanib, barqaror platforma dizaynining besh o‘lchovini - boshqaruv, iqtisodiy barqarorlik, texnologik va ma‘lumotlar siyosati, ijtimoiy mas‘uliyat hamda tashqi ta‘sir o‘lchovlarini ajratib ko‘rsatadi [5]. Ularning xulosasiga ko‘ra, platforma biznes-modelining barqarorlikka qo‘shadigan hissasi asosan ta‘sir, mas‘uliyat va iqtisodiy o‘lchovlar orqali namoyon bo‘ladi, boshqaruv va ma‘lumotlar o‘lchovi esa rasmiy maqsadlar tizimida yetarlicha qamrab olinmagan. Mazkur kuzatuv raqamli o‘lchovni maqsadlar tizimiga chuqurroq singdirish zaruratini ilmiy asosda ko‘rsatadi.

Texnologik o'lovni tarmoqlar bo'yicha taqsimlagan tizimli sharhlar raqamli vositalarning aniq maqsadlar bilan bog'lanishini ochib beradi. Ashyolar interneti shaharlarni boshqarish va energiya samaradorligi, katta ma'lumotlar tahlili oziq-ovqat ta'minoti zanjirlari va qishloq xo'jaligi unumdorligi, bulutli hisoblash esa hamkorlik va kengaytiriluvchanlik vazifalarini quvvatlaydi [9]. Bir vaqtning o'zida bu sharhlar texnologiyalarni qo'llashdagi cheklovlar - raqamli tafovut, yuqori xarajatlar, ma'lumotlar maxfiyligi va malaka taqchilligini ham aniqlaydi va nazariy salohiyat bilan amaliy natija o'rtasidagi masofani anglashga yordam beradi.

Platforma iqtisodiyotining geografik jihatdan notekis taqsimlanishi institutsional manbalarda alohida qayd etiladi. BMT Savdo va taraqqiyot konferensiyasining baholashiga ko'ra, yirik raqamli platformalarning bozor kapitalizatsiyasining qariyb 90 foizi ikki mamlakat hissasiga to'g'ri keladi [6]. Bunday konsentratsiya raqamli qiymat yaratishda adolatli ishtirokni ta'minlash masalasini muhokama markaziga qo'yadi va platforma boshqaruvi tamoyillarini barqarorlik mezonlari bilan muvofiqlashtirish zarurligini tasdiqlaydi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda raqamli platformalarning barqaror rivojlanishga ta'sirini baholash uchun tizimli tahlil, qiyosiy yondashuv va ilmiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning axborot bazasini Xalqaro elektraloqa ittifoqi, BMT Savdo va taraqqiyot konferensiyasi, BMT Atrof-muhit dasturi hamda BMTning Iqtisodiy va ijtimoiy masalalar bo'yicha departamenti hisobotlari tashkil etdi. Raqamli ulanish, elektron tijorat, elektron hukumat va raqamli ishtirok ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Olingan ma'lumotlar platformalarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik natijalarga ta'siri nuqtai nazaridan baholandi. barqaror platforma iqtisodiyoti konsepsiyasi asosida raqamli texnologiyalarning amaliy ahamiyati umumlashtirildi. Natijalar asosida raqamli infratuzilmani rivojlantirish, raqamli savodxonlikni oshirish va platforma boshqaruvini takomillashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Raqamli platformalarning barqaror rivojlanishga ta'sirini baholash uchun avvalo ulanish va raqamli iqtisodiyot ko'lamini aks ettiruvchi tasdiqlangan ko'rsatkichlarni jamlash maqsadga muvofiqdir. 1-jadvalda keltirilgan ma'lumotlar platformalar faoliyat yuritadigan global maydonning miqyosi va ayni paytda mavjud tengsizlikni bir vaqtda ko'rsatadi.

Iqtisodiy o'lovda raqamli platformalar bozorga kirishni soddalashtirib, kichik ishlab chiqaruvchilarni global qiymat zanjirlariga ulaydi. Qirq uch mamlakat bo'yicha to'plangan ma'lumotlarga ko'ra, korxonalararo elektron tijorat hajmi 2022-yilda 27 trillion AQSh dollariga yetib, 2016-yildan beri qariyb 60 foizga o'sgan [2]. Bunday o'sish ish o'rinlari yaratish, mahsulot xilma-xilligini oshirish va xarajatlarni pasaytirish orqali barqaror iqtisodiy taraqqiyotga hissa qo'shadi va boshqaruv hamda iqtisodiy barqarorlik o'lovlarining amaliy ifodasi sifatida talqin etiladi [5].

1-jadval

Raqamli ulanish va raqamli iqtisodiyot bo'yicha tasdiqlangan global ko'rsatkichlar¹

Ko'rsatkich	Qiymat	Manba
Jahon bo'yicha internet foydalanuvchilari 2024-yil, mlrd kishi	5,5	[1]
Internetdan foydalanmayotgan aholi 2024-yil, mlrd kishi	2,6	[1]
Yuqori daromadli mamlakatlarda internet qamrovi, foizda	93	[1]
Past daromadli mamlakatlarda internet qamrovi, foizda	27	[1]
Mobil keng polosali tarmoq qamrovi, foizda	aholining 96	[1]
Korxonalararo (B2B) elektron tijorat hajmi 43 mamlakat, 2022-yilda, trln AQSh dollari	27	[2]
Elektron tijoratning o'sishi 2016-2022 yillar, foizda	60	[2]
AKT sektorining global CO ₂ emissiyasidagi ulushi 2020-yil, foizda	1,5-3,2	[2]
Raqamli texnologiyalar bevosita ta'sir etadigan BRM vazifalari	169 tadan 103 tasi	[3]

Ijtimoiy o'lchovda raqamli platformalar xizmatlarga teng kirishni kengaytiradi. Sog'liqni saqlash sohasidagi raqamli platforma misolida bir davlatda 5000 dan ortiq nuqtada, asosan qishloq hududlarida 1,1 milliard kishini qamrab olgan emlash jarayonini muvofiqlashtirish mumkinligi tasdiqlangan [4]. Davlat xizmatlarini raqamlashtirish esa ma'muriy jarayonlarning shaffofligini oshirib, eng zaif guruhlarining muhim xizmatlardan foydalanishini osonlashtiradi; elektron hukumat tizimlari teng va barqaror rivojlanishni tezlashtiruvchi vosita sifatida e'tirof etiladi [7]. Fuqarolik ishtirokini raqamli platformalar orqali kengaytirish demokratik qatnashuvni mustahkamlab, qaror qabul qilish jarayonini inklyuziv qiladi [8].

Ekologik o'lchovda raqamli platformalar ikki tomonlama natija beradi. Bir tomondan, ular real vaqtdagi monitoring, resurslardan oqilona foydalanish va aylanma iqtisodiyot modellarini qo'llab-quvvatlaydi. Boshqa tomondan, raqamli infratuzilmaning o'zi energiya talab qiladi: axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sektori 2020-yilda global issiqxona gazlari chiqindilarining 1,5-3,2 foizini tashkil etgan [2]. Ushbu ikkilamchi ta'sir platformalarni loyihalashda energiya samaradorligi va mas'uliyatli iste'molni nazarda tutuvchi yondashuvni talab etadi [5].

Aniqlangan natijalar platformalarning barqarorlikka ta'siri ulanish darajasiga bevosita bog'liqligini ko'rsatadi. Yuqori daromadli mamlakatlarda internet qamrovi 93 foizga yetgani holda, past daromadli mamlakatlarda bu ko'rsatkich 27 foizni tashkil etadi [1]. Bunday tafovut platformalar yaratadigan imkoniyatlardan foydalanishda tengsizlikni keltirib chiqaradi va raqamli infratuzilmani kengaytirmasdan turib barqaror natijaga erishish cheklanganligini tasdiqlaydi. Geografik konsentratsiya bilan

¹ Manba: [1], [2], [3] asosida tuzildi.

birikkan holda [6], ushbu holat boshqaruv va ma'lumotlar siyosatini barqarorlik mezonlari bilan muvofiqlashtirish zarurligini kuchaytiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan baholash raqamli platformalar barqaror rivojlanishning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik o'lchovlarini yagona tizimda bog'laydigan samarali integratsiya mexanizmi ekanligini tasdiqladi. Platformalar bozorga kirishni soddalashtirib iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi, xizmatlarga teng kirishni kengaytirib ijtimoiy inklyuziyani kuchaytiradi va real vaqtdagi monitoring orqali resurslardan oqilona foydalanishni qo'llab-quvvatlaydi. Ularning salohiyati boshqaruv, ma'lumotlar siyosati va ijtimoiy mas'uliyat o'lchovlari puxta ishlab chiqilganda to'liq ro'yobga chiqadi [5]. Ulanish darajasidagi tafovut esa ushbu salohiyatdan bahramand bo'lishning asosiy chegaralovchi omili bo'lib qolmoqda [1].

Olingan xulosalar asosida quyidagi amaliy takliflar shakllantirildi:

1) raqamli infratuzilmani, ayni vaqtda keng polosali ulanishni kam qamrab olingan hududlarda kengaytirish hamda foydalanish narxini arzonlashtirish orqali raqamli tafovutni izchil qisqartirish;

2) platforma boshqaruvi va ma'lumotlar siyosati tamoyillarini barqarorlik mezonlari bilan muvofiqlashtirib, shaffof va inklyuziv qarorlar tizimini joriy etish;

3) davlat xizmatlarini raqamlashtirishni chuqurlashtirib, elektron hukumat platformalarini eng zaif guruhlar ehtiyojiga moslab takomillashtirish;

4) raqamli platformalarni loyihalashda energiya samaradorligi va mas'uliyatli iste'molni nazarda tutuvchi ekologik standartlarni qo'llash;

5) raqamli savodxonlik va kasbiy malakani oshirish dasturlari orqali platformalardan foydalanish ko'nikmalarini kengaytirish.

Mazkur takliflarning izchil amalga oshirilishi raqamli platformalarning barqaror rivojlanishga qo'shadigan ijobiy hissasini kengaytirib, taraqqiyotning uch o'lchovi o'rtasidagi muvozanatni mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. International Telecommunication Union. Measuring digital development: Facts and Figures 2024 - Internet use. ITU, 2024. <https://www.itu.int/itu-d/reports/statistics/2024/11/10/ff24-internet-use/>

2. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Digital Economy Report 2024: Shaping an environmentally sustainable and inclusive digital future. UNCTAD, 2024. <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2024>

3. United Nations Environment Programme (UNEP). Digitalization for Sustainability. UNEP, 2024. <https://www.unep.org/topics/digital-transformations/digitalization-sustainability>

4. United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA). How Digital Technology and Innovation are advancing the Sustainable Development Goals. UN DESA, 2023. <https://social.desa.un.org/sdn/how-digital-technology-and-innovation-are-advancing-the-sustainable-development-goals-sdgs>

5. Fuster Morell M., Espelt R., Renau Cano M. Sustainable Platform Economy: Connections with the Sustainable Development Goals. Sustainability, 2020, 12(18), 7640. <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/18/7640>

6. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Digital Economy Report 2021: Cross-border data flows and development. UNCTAD, 2021. <https://unctad.org/page/digital-economy-report-2021>

7. United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA). Digital government: Delivering services and the SDGs (E-Government Survey 2024). UN DESA, 2024. <https://www.un.org/en/desa/digital-government-delivering-services-and-sdgs>

8. United Nations Development Programme (UNDP). Guide to Digital Participation Platforms (2025 Edition). UNDP, 2025. <https://www.undp.org/publications/guide-digital-participation-platforms-2025>

9. Digital technologies for the Sustainable Development Goals: a systematic review. Elsevier (ScienceDirect), 2025. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2949736125000363>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:

Ingliz tili muharriri:

Rus tili muharriri:

Musahhih:

Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li

Karimova Shirin Zoxid qizi

Sadikov Shoxrux Shuxratovich

Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, may, 5-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta:

info@marketingjournal.uz

Bot:

[@marketingjournalbot](https://t.me/@marketingjournalbot)

Tel.:

+998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГОСТ 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**